

Globalization Phenomenon with Economic Political and Cultural Perspective*

F. Neşe KAPLAN¹ & Nergis Feride KAPLAN²

Keywords

Globalization,
culture, economy,
media.

Abstract

There is no compromised general description of globalization that is used almost everywhere today. Different disciplines define and assess the phenomenon of globalization in different contexts. The phenomenon of globalization is studied in many fields such as sociology, anthropology, economy, policy, history, psychology and media studies.

There are specific definitions of globalization in many fields. For instance, globalization in sociology implies that spatial boundaries are abolished in social and cultural field and people are increasingly more culturally homogenous. Economic globalization is regarded as a process that provides for the international integration of goods, services and capital markets.

International free trade of goods and services is the most important element of globalization. Most of the multinational corporations that emerged with globalization have the ability to control economic resources in ways that exceed the nation-state. Technology and technology transfer are the basic elements of globalization. Worker-labor-service transfers, technology transfers, information transfers, cultural transfers through media shows that globalization creates a mobile, fluid culture.

In that case globalization is a process of cultural transformation which enable free circulation of goods, production tools, services, technology and visual culture. The aim of this work is to discuss globalization, especially with its economic and cultural dimension, and to establish a critical perspective on the identification of existing problems.

Article History

Received
13 Apr, 2018
Accepted
29 June, 2018

Ekonomik Siyasi ve Kültürel Açından Küreselleşme Olgusu*

Anahtar Kelimeler

Küreselleşme,
kültür, ekonomi,
medya.

Özet

Günümüzde neredeyse her alanda kullanılan küreselleşme kavramının üzerinde uzlaşmış, genel bir tanımı bulunmamaktadır. Farklı disiplinler farklı bağlamlarda küreselleşme olgusunu tanımlayıp değerlendirmektedir. Küreselleşme olgusu; sosyolojik, antropolojik, ekonomik, siyasi, tarihsel, psikolojik ve medya ile ilgili çalışmalarda, kısacası pek çok alanda incelenmektedir.

Birçok alanda küreselleşme kavramının spesifik tanımı bulunmaktadır.

* Bu makale, 11-13 Mayıs 2018 tarihlerinde, Viyana Üniversitesinde(Viyana, Avusturya) gerçekleştirilen 8. ICoSReSSE konferansında sunulan bildiri özetinin genişletilip düzenlenmesiyle oluşturulmuştur.

¹ Corresponding Author. Assoc. Prof. Dr., Marmara University, Communication Faculty, nesekaplan2004@yahoo.com

² Marmara University, Institute of Social Sciences, Financial Law, nergisferidekaplan@gmail.com

Örneğin sosyoloji alanında küreselleşme, sosyal ve kültürel alanda mekansal sınırların kalktığını ve insanların giderek daha çok kültürel olarak homojenleştiğini ifade etmektedir. Ekonomik anlamda küreselleşme; mal, hizmet ve sermaye piyasalarının uluslararası bütünleşmelerini sağlayan bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

Ülkelerarası serbest mal ve hizmet ticareti küreselleşmenin en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Küreselleşmeyle ortaya çıkan çok uluslu şirketlerin çoğu, ulus devleti aşan ölçüde, ekonomik kaynakları kontrol etme olanağına sahip olmuştur. Teknoloji ve teknoloji transferi, küreselleşmenin temel unsurlarındandır. İşçi-emek-hizmet transferleri, teknoloji transferleri, bilgi transferleri, medya aracılığıyla yapılan kültür transferleri küreselleşmenin mobilize olmuş, akışkan bir kültür yarattığını göstermektedir.

Şu halde küreselleşme; malların, üretim araçlarının, hizmetlerin, teknolojinin ve görsel kültürün serbest dolaşımını olanaklı kılan, hız ve erişime dayalı bir kültürel dönüşüm süreci olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın amacı, özellikle ekonomik ve kültürel boyutuyla küreselleşmeyi tartışmak ve mevcut sorunların tespiti üzerinden eleştirel bir perspektif ortaya koymaktır.

Makale Geçmişi

Alınan Tarih

13 Nisan 2018

Kabul Tarihi

29 Haziran 2018

1. Giriş: “Küreselleşme Kavramı ve Öne Çıkan Unsurlar”

Küreselleşme kavramının uzlaşmış genel bir tanımı olmamakla birlikte, farklı disiplinlerin çalışma alanlarına girmekte ve olumlu ya da olumsuz yönleriyle tartışılmaktadır. Esasen küreselleşme, kültürel tüm süreçlerde yaşanan ve mekânsal bağlamdan kopmayı ifade eden, her tür kültürel olgunun serbest ve hızlı bir şekilde dolaşıma girmesini ifade etmektedir. Bu durumda öne çıkan kavramlar, küresel ölçekte yaşanan bir mübadele pazarı olgusudur; hız, serbesti ve erişim kavramlarıdır.

Küreselleşme olgusu; sosyolojinin, coğrafyanın, demografik çalışmaların, antropolojinin, ekonomik ve kültürel çalışmaların, medya çalışmalarının konu alanına girmekte ve her disiplin kendi sınırlılıkları içinde küreselleşmeyi incelemektedir(Clark-Knowles, 2003: 363).

Küreselleşme ile birlikte, ulusal kültür ve sınırlar zayıflamıştır; ekonomik, kültürel ve politik olarak bütünleşik bir dünya modeli hız kazanmıştır. Politik kutuplaşmalar ortadan kalkmış, her alanda liberal eğilimler güç kazanmıştır. Teknolojik gelişmeler ve özellikle iletişim teknolojisindeki gelişmeler, dünya çapında etkili olan toplumsal bir değişim süreci başlatmıştır (Aktan, 2018).

Yukarıda belirtildiği gibi küreselleşmenin farklı tanımları bulunmaktadır. Sosyoloji alanında küreselleşme; kültürel alanda coğrafi sınırların kalktığı, farklı kültürlerin ve insanların giderek birbirinden daha çok haberdar olduğu, kültürel etkileşimin hızlandığı bir sosyal süreci ifade etmektedir(Clark-Knowles, 2003: 368). Ekonomik anlamda küreselleşme ise; mal, hizmet ve sermaye piyasalarının uluslararası bütünleşmelerini sağlayan bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır(Rodrik, 1997: 29). Ekonomik işlevi bakımından küreselleşme; -emeğin, her tür mal/hizmet/ürünün, finansal araçların ve sermayenin serbest dolaşımına olanak sağlayan- bütünleşik bir mübadele pazarını ifade etmektedir.

Küreselleşmenin tanımını her alanda yapabilmek mümkün olduğundan, bu konudaki güçlük ve farklılıkları aşmanın bir yolu olarak, küreselleşme olgusunun

başlıca unsurlarını belirtmek yararlı olacaktır. Bu unsurlardan belki de en önemlisi, 'ülkelerarası serbest mal ve hizmet ticareti' anlayışıdır. Çünkü küreselleşme esasen, rekabet ve serbest ticaretin erdemi üzerine kurulmuştur. Bir diğer unsur ise, üretim faktörleri arasında bulunan 'sermayenin serbest dolaşımı' anlayışıdır. Sermayenin dolaşımı serbestisi, çok uluslu şirketlerin ulus devletleri aşan ölçüde ekonomik kaynakları kontrol etme gücünü elde etmelerine neden olmuştur. Zira çok uluslu şirketlerin ortaya çıkışı da küreselleşmeye paralel bir olgudur. 'Teknoloji ve teknoloji transferi' ise, küreselleşmenin bir başka itici unsurunu oluşturmaktadır. Doğrudan yatırımlarla mobiliteye kavuşan teknolojinin, patent ve benzeri sözleşmelerle ülkeler arasındaki transferi mümkün kılınmıştır. Tüm bu serbestilerin gerçekleşebilmesi, elbette hem ulus devletler hem de dünya bazında 'rekabetçi bir ortamın varlığını' zorunlu kılmaktadır. Böylece rekabeti ivmelendirecek 'yasal ve kurumsal düzenlemeler' ise, küreselleşmenin bir başka temel unsurudur(Gökdere, 2001: 74).

Bu unsurlar çerçevesinde, yeni liberal politikaların bir sonucu olarak küreselleşme; ticari serbestiye uygun kurumsal yapılar aracılığıyla, gelişen iletişim teknolojisinin olanaklarıyla ve uluslararası şirketlerin itici gücüyle gelişen yeni bir süreçtir(Benk-Akdemir, 2018). Bu süreç, hem 'malların-üretim faktörlerinin-teknolojinin serbest dolaşımını, hem de 'değerlerin-kimliklerin-bilginin-enformasyonun-eğlence araçlarının-sanatın-politikanın' serbest dolaşımını zorunlu kılan yeni bir bütünleşik kültür projesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşmenin gelişimine baktığımızda, tarihsel bir perspektifle çok gerilere götürüldüğü dikkatleri çekmektedir. Bu bağlamda küreselleşmenin yeni bir gelişme olmayıp çok eskilere dayanan bir sürecin devamı olduğunu ileri sürenler bulunmaktadır. Kimi yazarlar ise özellikle yirminci yüzyılın sonunda, iletişim alanındaki ve bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin itkisiyle gerçek anlamda küreselleşme sürecinin yaşandığını ileri sürmektedir(Bolat-Seymen-Çeken, 2005: 17).

Konuyu tarihsel bir perspektifle inceleyen Husted, küreselleşmenin yeni bir olgu olmayıp bin yıllık kültürel bir değişim sürecinin devamı olduğunu(Husted, 2003: 432) söylerken; Robertson, küreselleşmenin giderek hızlanan fazlara sahip olduğunu ve 15. yy. a kadar gerilere götürülebileceğini(Arslanoğlu, 2002:2) ifade etmektedir.

Küreselleşmeyi özellikle yirminci yüzyılda ivmelenen değişimlerle açıklayan yazarlara göre küreselleşme süreci üç evrede değerlendirilmektedir. İlk evre, 19. Yüzyıldan Birinci Dünya Savaşı'na kadar yaşanan sanayi devrimlerinin ve kapitalizmin şekillendirdiği kültürel kurumların oluşması sürecidir. Bu dönemde ekonomik-kültürel ve siyasi tüm kurumlarıyla sanayi toplumu oluşmuştur. Ekonomide, teknolojiye, ulaşımda, toplumsal hayatta dünya çapında değişimler olmuştur ve temel nedeni sanayileşmedir. Üretim araçları ve üretim ilişkileri değişmiştir. Üretimde makineleşme yaygınlaşmış, uluslararası ticaret gelişmiş, kentleşme yoğunlaşmış, ulaşım olanakları dünyayı küçültmüş ve kitle iletişim araçları etkin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kapitalizm, sanayi toplumlarının nüvesi olup, burjuva sınıfının yükselmesine ve yoğun bir emekçi sınıfın metropol kentlerde toplanmasına neden olmuştur. Kapitalist/liberal politikalar giderek daha

çok benimsenmiş ve dünya çapında bir değişim ivmesi yaşanmıştır(Yıldız, 2005: 26-27). Bu bakımdan küreselleşmenin de temel nüvesi sanayileşme olgusudur. Küreselleşmenin itici gücü olan sanayileşme, üretimin ve ticaretin hızlanmasına, pazarların genişlemesine, tüketim kültürünün oluşmasına neden olmuştur.

İkinci evrede(1914'lerden 1940'lara) ise, 1929 Ekonomik Buhranı ve İkinci Dünya Savaşı nedeniyle, küreselleşmenin ekonomik ve toplumsal dinamikleri zayıflamış, küresel entegrasyon sekteye uğramıştır(Bayar, 2008: 26).

Küreselleşmenin üçüncü evresinde ise, İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan Bretton Woods(1944 yılında 44 ülkeyi birleştiren sistem), IMF, Dünya Bankası ve GATT(General Agreement on Tarrifs and Trade) gibi yeni kurumlar, sürecin hızlanmasındaki temel etkenlerdir(Imade, 2003). Gelişmiş ülkelerde ekonomik faaliyetlerin hacmi artmış, iç piyasalar doymuş ve dış piyasalara açılma arayışı hızlanmıştır. 1980 sonrasında, yeni liberal politikalarla küreselleşmenin büyük bir ivme kazandığı görülmüştür. Uluslararası sermaye hareketinin ve uluslararası ticaret hacminin yoğunlaşmasıyla, yeni iletişim teknolojilerinin etkinliğinin küresel ölçekte artmasıyla, küresel ölçekte yeni bir 'kültürel üretim süreci' yaşanmıştır(Bayar, 2008: 27).

2. Küreselleşmenin Ekonomik, Siyasi ve Kültürel Boyutları

Küreselleşmenin ekonomik, siyasi ve kültürel boyutları, birbirini tetikleyen bir bütünleşik dinamizm içinde algılanmalıdır. Bu bağlamda bu bölümde özellikle ekonomik ve kültürel boyuta odaklanarak, küreselleşmenin hali hazırdaki sonuçları tartışılacaktır.

2.1. Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Ekonomik küreselleşme, teknolojinin ve iletişim teknolojisinin gelişerek yaygınlaşması, üretim ve tüketimin standartlaşması ve piyasaların bütünleşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik küreselleşmede temel unsurlardan birisi, 'serbest ticaret normlarını' tüm dünyada egemen kılmayı amaçlayan GATT ve taraf ülkelerin onaylarıyla yürürlüğe giren Dünya Ticaret Örgütüdür. Bu kurumlar, dünyanın ekonomik olarak bütünleşmesinin altyapısını oluşturmuştur. Uluslararası serbest ticaret ve yatırımlara ilişkin engeller kaldırılmış ve çok uluslu şirketler üretim faaliyetlerini tüm dünya coğrafyasında gerçekleştirme olanağına kavuşmuştur(Bolat-Seymen-Çeken, 2005: 34).

Küreselleşmeyle birlikte alışık olduğumuz sınırlar ortadan kalkmış; bölgesel entegrasyonlar, hükümet dışı kuruluşlar, çok uluslu şirketler gibi yeni küresel ve bölgesel aktörler öne çıkmıştır(Marko, 2006:2). Böylece günümüzde ulus devletlerin yanı sıra; Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT), Dünya Ticaret Örgütü (WTO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB), Birleşmiş Milletler (UN), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve çok uluslu şirketler gibi aktörler büyük önem arz etmektedir. Bu aktörler, küreselleşme sürecini hızlandıran ve çeşitli müdahalelerle sürece yön veren unsurlardır(Yüksel, 2001: 136).

Dünya ekonomisinin yönetimi ve olası depresyonun önlenmesi için, İkinci Dünya Savaşı sonrasında; IMF, GATT, WTO gibi uluslararası örgütler kurulmuştur. Artık ülkeler bu kuruluşlardan bağımsız hareket edememekte ve gelişen küreselleşme

sürecine dahil olmak zorunda kalmaktadırlar. Uluslararası kuruluşlara üyelik ve uluslararası antlaşmaların imzalanması ile hem devletler kendi egemenliklerini sınırlandırmıştır hem de egemenliğin bölünmezliği niteliğini kendi rızalarıyla ortadan kaldırmıştır(Uygun, 2003: 5-6).

Uluslararası kuruluşlardan biri olan **GATT**, 1947’de imzalanmış ve 1948’de yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe girmesinden 1995 yılına kadar, uluslararası ticareti düzenleyen ve üzerinde anlaşılan tek uluslararası çok taraflı sözleşme niteliğindedir(Karluk, 2007:269). GATT, üyelerinin refah seviyelerini yükseltmek, dünya kaynaklarının tam kullanımını sağlamak, üretimin ve uluslararası ticaretin gelişmesine yardımcı olmak amacındadır. GATT’ın küreselleşme sürecindeki en önemli rolü, 1986-1993 yılları arasındaki “Uruguay Raund” müzakereleri sonucunda, küreselleşmenin en önemli aktörlerinden olan Dünya Ticaret Örgütü’nün kurulması olmuştur(Bolat-Seymen-Çeken, 2005: 43).

Dünya Ticaret Örgütü(WTO), 1994’te imzalanmış ve 1995’te yürürlüğe girmiş uluslararası bir kuruluştur. Amaçları; mal ve hizmet üretimini arttırmak, ticareti geliştirmek, kaynakların sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun şekilde kullanımını sağlamak, standartları yükseltmek, farklı ekonomik seviyedeki ülkelerin ihtiyaçlarına uygun kaynakların geliştirilmesini sağlamak, ticaretin kolaylaşması için gümrük tarifelerinde indirimler sağlayan anlaşmaların ve uluslararası ticarete ayrımcı işlemleri ortadan kaldıran anlaşmaların yapılmasını sağlamak amacındadır. Karşılıklı çıkar esaslı, kalıcı ve çok taraflı bir ticaret sistemini geliştirmeyi hedefler. Bunun yanı sıra WTO’nun; dünya barışının sağlanması, çevrenin korunması, taraflar arası sorunların çözülmesi, serbest ticaret sayesinde -düşük maliyetli, yüksek kaliteli- üretim ve tüketimin gerçekleştirilmesi, gelirlerin artması, üye ülke ekonomilerinin büyümesine katkı sağlanması gibi hedefleri de bulunmaktadır(Karluk, 2007:311).

Uluslararası kuruluşlardan bir diğeri olan **IMF**, 1945’te kurulmuş ve 1947’de finansal işlemlerine başlamıştır. IMF’nin amacı, uluslararası ticaret ve işbirliğinin geliştirilerek refahın arttırılmasını sağlamaktır. IMF’nin diğer amaçları ise uluslararası parasal işbirliğini teşvik etmek, uluslararası ticaretin dengeli büyümesini kolaylaştırmak, döviz kurlarında istikrarı sağlamak ve ödemeler dengesi finansmanında sorunu olan ülkelere finansal destek sağlamaktır(Karluk, 2007:355). Uluslararası kuruluşlar ürettikleri politikalar ile uluslararası ekonomik ilişkileri biçimlendirmektedir. Böylece dünya ticaretinin ve finansal hareketlerin genişlemesinde rol oynamaktadır. Ancak ekonomik alanda yaşanan gelişmelere karşın, küresel sosyal sorunlar çözülememiş hatta yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Bahsi geçen uluslararası kuruluşlar, küresel ölçekte bir refah artışı sağlayamamış, refahın küresel düzeyde yayılması noktasında başarısız olmuşlardır(Büyükbaş-Ören, 2005:105).

Küreselleşmenin en önemli faktörlerinden olan Çok Uluslu Şirketler(ÇUŞ), genel merkezleri belli bir ülkede olan, bir veya birden fazla ülkede şubeleri, yavru şirketleri veya bağlı şirketleri bulunan, koordinasyonun genel merkezin belirlediği işletme politikasına uygun olarak yürütüldüğü büyük şirketlerdir(Tokol, 2001). Kısaca ifade edilirse ÇUŞ’lar, anonim olsun veya olmasın, ev sahibi işletmeleri ve onların iştiraklerini içeren işletmelerdir(Kaymakçı, 2013: 226). ÇUŞ’ların tarihsel

gelişimini, sanayi devrimi ve sonrası dönemlere dayandırmak mümkündür. İngiltere'nin sömürge ülkelerine yaptığı yatırımlar, yabancı sermaye yatırımlarının başlangıcı kabul edilmektedir. Sanayi Devrimi'nin sonucu olarak, Batı ülkelerinde sermaye birikimi hızlanmış, büyük şirketler biriken bu sermayeden kar sağlayacak yeni yatırım alanlarına yönelmiştir. Başlangıçta bu alanlar, sömürge ülkeleri ve az gelişmiş ülkelerdir. 1929 Ekonomik Buhranı sonrasında, stok bulunduran şirketlerin, alternatif pazarlarda stoklarını eritme ihtiyacı da uluslararası ticaretin artmasına neden olmuştur(Kaymakçı, 2013: 227-228). Bu durumda Çok Uluslu Şirketler, küreselleşme sürecinin hem tarihsel olarak bir parçasıdır hem de teknoloji, ulaşım ve iletişim alanındaki değişimlere ayak uydurarak küreselleşmeyi hızlandıran girişimlerdir. Çok Uluslu Şirketler, sermayenin ve üretimin küreselleşmesini sağlarken, aynı zamanda kitle iletişim araçlarını kontrol ederek tüketim kültürünün yaygınlaşmasına neden olurlar. Bu şirketler iktisadi faaliyetlerde belirleyici konumda oldukları gibi, sosyal-kültürel alandaki etkileri bakımından da önemlidir.

Çok Uluslu Şirketler, teknoloji transferinin en önemli aktörlerinden biri olarak, sermaye-teknoloji yoğun sektörlere yatırımlar yapmaktadırlar. Böylece gelecekte hangi bölge ve ülkelerin refahlarını sürdüreceklerini de tayin etmektedirler(Aktan-Vural, 2018:7). Çokuluslu şirketlerin faaliyetleri sonucunda, hem ev sahibi ülkede hem de orijin ülkede, iktisadi bakımdan olumlu sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte, Çok Uluslu Şirketlerin ev sahibi ülkeye getirdikleri olumsuzluklar da bulunmaktadır. Uluslararası şirketler; yerel şirketlerin piyasadan silinmesine neden olabilmekte, ev sahibi ülkede çevreye zararlı üretim faaliyetleri yaparak çevre kirliliğine neden olabilmekte, ev sahibi ülkeyi dışa bağımlı hale getirebilmektedir. Kısacası Çok Uluslu Şirketler, yaptıkları ekonomik faaliyetlerle, hem ekonomik alanda, hem de siyasi ve kültürel alanda dünya çapında etkileri olan kurumlardır. Bu bağlamda olumlu ve olumsuz yönleriyle tartışılmalıdır.

Küreselleşme sürecinde; 'E-Ticaret, vergi cennetleri(off-shore finans merkezleri olarak bilinen yerler), uluslararası çifte vergilendirme anlaşmaları, transfer fiyatlandırması' gibi yeni kavramlar da literatüre girmiştir.

Hem uluslararası firmaların hem de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, ekonominin küreselleşmesindeki işlevi önemlidir. Endüstriyel ticaretin gelişmesiyle, uluslararası firmalar dünya pazarlarına girmiş ve rekabet şiddetlenmiştir. Ayrıca ulaşım, iletişim ve finans sektörlerindeki gelişmelerle 'yeni araçlar' ortaya çıkmıştır. Bu yeni finansal araçlar ve iletişim araçları her türlü 'mal ve hizmetin' küresel piyasalardaki dolaşımına olanak tanımıştır(Ekin, 1999: 52; Stryker, 1998:2).

Özellikle 1980 sonrasında ekonomik küreselleşme ivme kazanmıştır; şirketler yeni üretim teknolojilerindeki gelişmelerden etkilenmiş ve birbirleriyle büyük bir rekabet ortamına girmişlerdir. İç pazarlar doyuma ulaşmış, tüketicilerin seçiciliği ve ürün çeşitliliği artmıştır. Teknolojinin mal ve hizmet üretimindeki fonksiyonu önem kazanmıştır. Hem rekabetin artması hem de mal ve hizmet çeşitlenmesiyle birlikte, artık daha seçici olan tüketiciler için 'yaşam süreleri kısaltmış ürünler' tasarlanmıştır. Şirketlerin ürün stokları aza indirgenmiştir, kaliteli-düşük maliyetli-kısa ömürlü-teknolojik ürünlerin piyasada kısa sürede dolaşıma girdiği

bir süreç başlamıştır. Böylece esnek üretim sistemi devreye sokulmuştur(Bolat-Seymen-Çeken, 2005: 34).

Ekonomik küreselleşme en çok; finans piyasalarında, emek piyasalarında, dış ticarete ve yabancı sermaye yatırımlarında gelişme kat etmektedir. En hızlı gelişme, elektronik iletişimin de etkisiyle finans piyasalarında gözlenmektedir. Bununla birlikte mal piyasalarında, dış ticarete ve yabancı sermaye piyasalarında da büyük artışlar yaşanmaktadır(Ekin, 1999: 55). Pazarlar serbestleştirilmiş, maliyetler düşürülmüş, kalite yükseltilmiş, verimlilik artmış ve kar maksimize edilmiştir. Ürün ve hizmetler, çeşitlendirilmiş, ömrü kısaltılmış ve standardize edilmiştir.

Ekonomik küreselleşmenin dünya ölçeğinde refahı sağlamayacağı, eşitsizlik ve adaletsizliğe de neden olacağına ilişkin tartışmalar sürmektedir. Unutulmamalıdır ki, küreselleşme kapitalizmin evriminin bir aşamasıdır ve sömürgeciliğin yeni bir şekli olarak az gelişmiş ya da gelişmemiş bölgelerin aleyhine sonuçlar üretebilmektedir(Ateş-Bostan, 2009: 134).

2.2. Küreselleşmenin Siyasi Boyutu

Siyasal küreselleşme, ulus devletlerin yetki ve otoritelerinin daralmasına ve bu otoriteyi uluslararası ya da uluslar üstü kuruluşlara devretmesine neden olmuştur(Aygün, 2003:107). Uluslararası arenada eskiden çok önemli bir aktör olan ulus devlet, böylece başka uluslararası kurumlarla işbirliği ve yetki paylaşımı ilişkisine girmeye zorunlu kalmıştır. Bugün güvenlik, demokrasi, barış gibi kavramlar uluslararası alanda ortak değerler haline gelmiştir ve küresel politikalarla şekillenmektedir.

Ulus devlet, milli politik mekanizmalar ve kurumlar çerçevesinde oluşturulan devlet modelini ifade etmektedir. Ortak dili, soyu, inancı, kültürü, tarihi, değerleri paylaşan ve ortak düşman ya da dostları bulunan insan topluluğu olarak 'millet'in siyasal örgütlenmiş biçimidir. Ulus devlet, meşruiyet kaynağı olan ulusun etrafında birleştiği bir kurumdur(Cebeci, 2008: 24). Ulus devletin küreselleşme süreciyle birlikte egemenlik alanının daralması üç boyutlu bir süreçtir. Birinci boyut, uluslararası ekonomik ve siyasal birliklerin etkisidir, ekonominin küreselleşmesinin sonucudur. Ulus devletler, uluslararası şirketlerin ve piyasaların etkilerini kontrol edemez duruma gelmiştir. İkinci boyut, devletin kendi içinde yaşadığı bir süreçtir. Devlet küçülmüştür; kamu sektörü zayıflamış ve özelleştirme politikaları uygulanmıştır. Merkeziyetçilik azalmıştır, yeni liberal ideolojiye dayanan anlayışlarla sosyal haklarda gerileme yaşanmıştır. Böylece ulus devletin klasik fonksiyonları zayıflamış ya da işlevsiz kalmıştır. Üçüncü boyut ise, ulus devlet içindeki bölgeselleşme-yerelleşme sürecidir. Aşağıdan yukarıya doğru işleyen ve bazı ülkeler bakımından ulus devleti eriten en etkili süreçtir. Ulus devletin içinde yer alan ve 'tarihsel, siyasal, etnik, kültürel ya da ekonomik özellikleriyle farklılaşan bölgeler', devletin işleyişinde giderek daha çok söz sahibi olmaya başlamıştır(Uygun, 2003: 7).

Siyasal küreselleşmeyi hızlandıran en önemli etken, 1980'lerin sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılması ve soğuk savaşın sona ermesiyle başlayan tek kutuplu dünyaya geçiş sürecidir. Kapitalizmin küreselleşmesi, siyasal anlamda da küreselleşmeye hız kazandırmıştır(Aren, 1994: 6).

Ulus devletin yerini uluslar üstü devlet anlayışının almasında, yani siyasal küreselleşmede; bilginin-enformasyonun ve değerlerin dolaşıma girmesinin önemli işlevi vardır. Bilgi dolaşımı sayesinde, farklı ülkelerdeki ve bölgelerdeki insanlar aynı bilgiyi paylaşarak, ortak değer-amaç ve kanaat edinebilmektedirler. Böylece dünyanın farklı bölgelerindeki amaçlarda da yakınlaşma meydana gelmektedir(Bolat-Seymen-Çeken, 2005: 35).

Ekonomide, teknolojiye, iletişimde yaşanan gelişmeler ve yenedünya düzeniyle birlikte; devlet politikası kavramı da yeniden tanımlanmıştır. Soğuk savaş sonrası dönemde, piyasalar gibi devletler de küresel sürece entegre olmuştur. Devletlerin kendi siyasi sınırları dâhilinde kalması, küresel ekonominin dışında tanımlanması ve hareket etmesi olanaksızlaşmıştır(Cebeci, 2008: 27). Küreselleşmeyle birlikte, tüm dünyada ekonomik ve kültürel bağlar yaygınlaşmakta, bu durum ulus devletlerin eski etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır. Mal ve hizmetlerin, teknolojinin, bilginin, haberin, popüler kültür ürünlerinin, her tür fikir ve yeniliklerin serbest dolaşımına olanak tanıyan küreselleşme sürecinde, devletlerin bu akışı kontrol edebilmesi oldukça güçtür.

Özetle yirminci yüzyılın geleneksel devlet modeli sona ermiş, siyasal küreselleşme ile kendine özgü form ve kurumlarıyla yeni bir devlet şekli ortaya çıkmıştır(Drache, 1999: 1).

2.3. Küreselleşmenin Kültürel Boyutu

‘Toplumsal kurumlar toplumsal evrimin ürünü olarak ortaya çıkmışlardır. Farklılaşmanın temelinde insanların farklı üretim yöntemlerini kullanmaları ve bu yöntemleri kullanmalarından dolayı bu yöntemlerin belli cins ya da grupları ifade aracı haline gelmesi bulunmaktadır’(Kaplan, 2016: 77).

Kültürel küreselleşme, farklı ülkelerdeki insanların; demokrasi, insan hakları, çevrenin korunması, eğitim, eğlence, her türlü ürün-hizmet ve teknolojiye erişim, tüketim alışkanlıkları gibi konularda, ortak tutum ve davranış göstermeleri yönündeki süreci ifade etmektedir. Kültürün küreselleşmesi, toplumsal kurumların düzenlenmesinde ve işleyişinde, insanlar ve kültürlerarası ilişkilerde meydana gelen yakınlaşma sürecini; başka bir ifadeyle, coğrafi sınırları aşan bir sosyalleşme sürecini ortaya koymaktadır(Gürün, 2001:33). Kuşkusuz kültürel küreselleşmede, iletişim teknolojilerinin ve medyanın önemli bir rolü vardır. Zira gazete, radyo, televizyon, sinema gibi geleneksel medyanın yanı sıra, 21. yüzyılla birlikte ivmelenerek toplumsal hayatta yerini bulan dijital medyanın ve sosyal medya platformlarının kültürel küreselleşmedeki işlevi çok önemlidir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla hız kazanan kültürel küreselleşme, kuşkusuz iletişim teknolojilerindeki dramatik gelişmelerin sonucunda oluşmuştur. Bu noktada gözardı edilmemesi gereken konu ise, politik güç merkezi konumundaki ülkelerin, kitle iletişim araçlarını ya da tüm medya platformlarını kullanarak kendi kültürlerini dünyanın başka bölgelerindeki insanlara yayması olanağını elde etmesidir(Mahiroğulları, 2010: 1278). Örneğin özellikle popüler sinema filmleriyle, adeta bir yaşam tarzı benimsetilebilmekte, tüketim alışkanlıkları değiştirilebilmekte, toplumsal cinsiyet rolleri pekiştirilebilmekte ve dost ya da düşman imgesi yaratılabilmektedir. Böylece bir endüstri olarak işleyen

medya, gücü elinde bulunduran merkez ülkelerinin bir propaganda enstrümanı haline gelebilmektedir.

Ulaşım olanaklarının ve kitle iletişim araçlarının gelişmesi sayesinde coğrafi mesafeler önemini kaybetmiş, dünya zaman ve mekân bağlamında küçülmüştür. İnsanlar, kültürler, şirketler ve devletlerarası ilişkiler dünya ölçeğinde yoğunlaşmıştır(Mahiroğulları, 2010: 1278). Medya bu ilişkilerin düzenlenmesini yani iletişimi kolaylaştırmıştır. Adeta zamanın ve mekanın sıkıştığı, anlık iletişimin, görüntünün, imajların ve enformasyonun öne çıktığı bir kültürel süreç tüm dünya ölçeğinde egemen olmuştur. Yakınlar arası ilişkilerin yerini, uzaklar arası ilişkiler almıştır. İnternet, mobil telefonlar, sosyal medya ağları, geleneksel medya ile dijital medyanın entegrasyonu gibi olanaklarla, günümüzde zaman ve mekân kavramı değişmiştir. Bugün birbirine yakın ya da uzak mesafedeki insanlar ve kültürler, iletişim araçları sayesinde birbirleriyle ekonomik ve kültürel ilişki kurabilmektedir. Hatta yeni toplumsal hareketlerde bile, sosyal medya ağlarının, yeni iletişim teknolojilerinin büyük etkisi olduğu gözlenmektedir. Yine siyasi parti propagandalarında da, şirketlerin ürün pazarlama stratejilerinde de medya enstrümanının önemli bir güç olduğu ortadadır.

Kültürel küreselleşmeyi; uluslararası turizm hareketlerinde, emek ve diğer çıkar gruplarının kurduğu dünya birliklerinde, tüketim alışkanlıklarının, modanın, müziğin, fikirlerin yaygınlaşmasında görmek mümkündür(Hirst-Thompson, 1998: 214). Elbette tüm bu kültürel etkileşimi sağlayan ve pekiştiren, hem geleneksel medya(basın-radyo-televizyon-sinema) araçlarıdır, hem de dijital medyanın olanaklarıdır. İletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler bir yandan küresel ölçekte bilgi paylaşımına olanak sağlarken, diğer taraftan veri akışını elinde tutan güçlerin bu bilgileri farklı amaçlarla kullanmasına imkan vermektedir. Ayrıca kitlelerin yönetimi ve manipülasyonu kitle iletişim araçları vasıtasıyla daha kolay gerçekleştirilebilmektedir. Liberal ekonomi politikalarının uygulanması ve tüketim ideolojisinin yaygınlaştırılması bağlamında, giderek homojenleşen bir kültürel ortam yaratılırken, diğer taraftan da bölgesel ve etnik ayrımcılığı körükleyici politikalar üretilmektedir. O halde kültürel küreselleşme, ekonomik küreselleşmenin amaçlarından bağımsız düşünülmemelidir. Esasen sermayenin serbest dolaşımını ve ticaretin kolaylaşmasını sağlayan küreselleşme, şirketlerin kar maksimizasyonu ve yeni pazar arayışları amacına engel teşkil eden tüm sınırları ortadan kaldırmaktadır. Bu durumda kültürel küreselleşme; fikirlerin, bilginin, demokrasi kültürünün yaygınlaşması ve paylaşılması bağlamında bir yandan olumlu sonuçlar üretebilmektedir. Diğer yandan özellikle küresel ekonomik güçlerin amacına hizmet eden, etnik ve inançsal çatışmalara neden olan olumsuz sonuçlar da üretebilmektedir.

İletişim teknolojisindeki önemli gelişmeler, medyanın kültürel işlevini arttırmıştır, bu bağlamda kültürel küreselleşmenin olumlu ve olumsuz sonuçları kısaca şöyledir. Kitle kültürü oluşmuştur, tüketim kültürü yaygınlaşmıştır. Hayat tarzları, beğeniler, eğlence anlayışları, yeme içme alışkanlıkları giderek tekdüzeleşmiştir. Modanın, reklam endüstrisinin ve -hem sermayeye hem de reklama bağımlı olan-medyanın etkisiyle tüketim kültürü adeta bir dil olarak benimsetilmiştir. Farklı coğrafyalardaki insanlar, küresel sorunlardan haberdar olabilmıştır, enformasyona

erişim kolaylaşmıştır. Ulusal kültür ve kimlikler zayıflamıştır(Mahiroğulları, 2010: 1280).

3. Sonuç

Modern toplumdaki post-modern topluma, kapitalizmden yeni liberalizme dönüşüm süreci içinde değişmeyen söylem, sermayenin hegemonyasının sürekliliği ilkesidir. Globalleşme esasen, kapitalizmin yeni liberal politikalarla kendini dönüştürmesinin görünümüdür. Ekonomide de, siyasette de kültürde de ortak söylem, 'sermayenin-gücün-tüketim ideolojisinin' hegemonyasının meşruluğu ve korunumu ilkesidir. Seri tüketimin zorunluluk olduğu algısı ve ilkesidir(Kaplan, 2013: 125).

Bugün teknoloji, bilim, sanat, siyaset ve gündelik yaşamın tüm pratikleri bu ilkeye hizmet eder duruma gelmiştir, yani tüketim ideolojisinin aparatları ya da kurumları olarak işlev görürler. Ulus devleti doğasına karşıt gören yeni liberal politikalar, küreselleşmeyi zorunlu kılmıştır. İnanç, etnisite, kimlik, gelenek, tarih gibi değer ve kavramları da dolaşıma sokarak(mübadele pazarına!) sermayeyi daha kolay yaymak istemiştir. Küreselleşmeyle birlikte kültürün yeni görünümünü bugün iletişim araçları üzerinden değerlendirmek mümkündür. Zira günümüzde sosyal medya, televizyon, sinema, akıllı telefonlar gibi tüm iletişim mecraları; bireylerin hem gündelik yaşamının hem de gerçeklik algısının bir parçasıdır. Bu bağlamda kültürel küreselleşme sorunlu bir görünüm arz etmektedir.

O halde kültür ve siyaset alanında yaşanan küreselleşmeyi, ekonomik küreselleşmenin amaçlarından bağımsız düşünmek mümkün değildir. Ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda yaşanan küreselleşmenin, birbirini tetikleyen ve dönüştüren bütüncül dinamikleri olan bir yapısı vardır. Sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların, disiplinler arası bir perspektifle gerçekleştirilmesi bu noktada çok önemli ve gereklidir. Bugün siyaset, sosyoloji, ekonomi-finans, medya çalışmalarında, kısaca sosyal bilimler alanında yürütülen çalışmalarda; küreselleşmenin bu girift-kompleks yapısı dikkate alınarak, çok branşlı ve disiplinler arası yöntemlere başvurulması yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Aktan, C. C. ve İstiklal Y. V. "Globalleşme Sürecinde Çok Uluslu Şirketler", <http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktan-makale.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2018)
- Aren, S. (1994). "Uluslararası Bütünleşme-Küreselleşme Üzerine", Yeni Marksizm ve Gelecek Dergisi, Sayı 6.
- Arslanoğlu, R. A. (2002). "Küreselleşme ve Üniversite", Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 1.
- Ateş, İ. ve Bostan A. (2009). "Küreselleşme ve Uluslararası Ticarete Etkisi", Küreselleşme (Ed. Abdullah Özdemir ve Mümin Eser), Ezgi Kitabevi.
- Aygün, S. (2003). "Ekonomik Yönleriyle Küreselleşme Olgusu ve Türkiye", Küreselleşme Ekseninde Türkiye İçin Stratejik Öngörüler (Ed. Bilal Karabulut), Alfa Yayıncılık.

- Bayar, F. (2008). "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye", Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi.
- Benk, S. ve Akdemir T. "Globalleşme ve Ekonomik Değişim", <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale28.pdf> (Erişim Tarihi: 06.05.2018)
- Bolat, T. Seymen O. ve Çeken H. (2005). "Küreselleşmenin Boyutları ve Bu Süreçte Etkili Olan Faktörlerin Analizi", Küreselleşme ve Çok Uluslu İşletmecilik, Nobel Yayın Dağıtım.
- Büyükbaş, H. ve Ören K. (2005). "Küreselleşme, Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Sosyal Düzen Arayışı", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 13.
- Cebeci, K. (2008). "Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü", Sayıştay Dergisi, Sayı 71. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911558.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2018)
- Clark, T. and Knowles L. L. (2003). "Global myopia: globalization theory in International Business", Journal of International Management, 9.
- Drache, D. (1999). "Globalization: Is There Anything to Fear?", CSGR Working Paper No. 23/99.
- Ekin, N. (1999). Küreselleşme ve Gümrük Birliği, İstanbul Ticaret Odası.
- Gökdere, A. (2001). "Küreselleşmeye Genel Bir Bakış", Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1.
- Gürün, F. (2001). Globalleşme ve Çokuluslu Şirketlerin İnsan Kaynakları Yönetimine Etkileri, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Hirst, P. and Thompson G. (1998). Küreselleşme Sorgulanıyor (Çeviren: Çağla Erdem ve Elif Yüksel).
- Husted, B. W. (2003). "Globalization and cultural change in international business research", Journal of International Management, 9.
- Imade, L. O. (2003). "The Two Faces of Globalization: Impoverishment or Prosperity?", http://globalization.icaap.org/content/v3.1/01_imade.html (Erişim Tarihi: 07.05.2018).
- Karlık, R. (2007). Uluslararası Kuruluşlar, Beta Basım.
- Kaymakçı, O. (2013). "Küresel Ekonomide Çok Uluslu Şirketler ve Türkiye'deki Yansımaları", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 1. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/cbayarsos/article/viewFile/5000056688/5000053899> (Erişim Tarihi: 06.05.2018)
- Kaplan, F. N. (2013). Global Kültür ve Kimlik, Umuttepe Yayınları.
- Kaplan, A. B. (2016). Arketipal Aqua Permanent İmgesi Çerçevesinde Doğu-Batı Karşıtlığına Göç Olgusu Temelinde Psikanalitik Bir Yaklaşım, JoCRESS, 6(1).

- Mahiroğulları, A. (2010). "Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi.
- Marko, J. (2006). "Constitutional Aspects of Sovereignty and the Institutional Structures of States in Pluriethnic Countries". [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2006\)038-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2006)038-e) (Erişim Tarihi: 05.05.2018)
- Rodrik, D. (1997). "Has Globalization Gone Too Far?", California Management Review, Vol. 39, No 3.
- Stryker, R. (1998). "Globalization and the welfare state", International Journal of Sociology and Social Policy, Vol. 18 Iss 2/3/4.
- Tokol, A. (2001). "Çokuluslu Şirketler Ve Endüstri İlişkilerine Etkileri", Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt 3, Sayı 2. <http://www.1bilgi.com/dis-ticaret/5669/cokuluslu-irketler-ve-endustri-iliskilerine-etkileri.html> (Erişim Tarihi: 03.05.2018)
- Uygun, O. (2003). "Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi". http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg20/uygun.pdf (Erişim Tarihi: 08.05.2018)
- Yıldız, H. (2005). Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yüksel, M. (2001). Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye, Siyasal Kitabevi.

Strategic Research Academy ©

© Copyright of Journal of Current Researches on Social Science is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.